

1. ΚΕΙΜΕΝΟ:

Μπέρτολτ Μπρεχτ, «**Αν οι καρχαρίες ήταν άνθρωποι**»

(Ν.Ε.Λ. Β΄ Λυκείου, Β18, σσ. 294-296)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

2.1. Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

1. Είναι γενικά αποδεκτό πως ο Μπέρτολτ Μπρεχτ ήταν φύση βαθύτατα επαναστατική¹. Μπορείτε να στηρίξετε αυτή την άποψη με στοιχεία από το κείμενο;
2. Σε ποιο λογοτεχνικό είδος εντάσσεται η συγκεκριμένη ιστορία; Ποια είναι τα γνωρίσματά του;
3. Το έργο του Μπρεχτ αναφέρεται περισσότερο στα κοινωνικά προβλήματα παρά στα ατομικά. Μπορείτε να βρείτε στοιχεία μέσα από την αφήγηση που να επιβεβαιώνουν αυτή την άποψη;²
4. Ποια κοινωνική οργάνωση περιγράφει ο Μπρεχτ στο κείμενό του; Υπάρχει παρόμοια στην εποχή μας;
5. Ποια στοιχεία της κοσμοθεωρίας του Μπρεχτ διαφαίνονται στο κείμενο; Ποια στάση φαίνεται να υιοθετεί ο συγγραφέας απέναντι στον καπιταλισμό;
6. Οι ιστορίες του κ. Κόινερ, στις οποίες εντάσσεται και το συγκεκριμένο απόσπασμα, χωρίζονται σε θεματικούς κύκλους. Ποια στοιχεία εντάσσουν, κατά τη γνώμη σας, τη συγκεκριμένη αφήγηση στον κοινωνιολογικό - πολιτικό θεματικό κύκλο;

2.2. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

¹ Μπέρτολτ Μπρεχτ, (μτφρ. Οδυσσέα Ελύτη), *Ο Κύκλος με την Κιμωλία*, εκδ. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1974, σ. 7.

² Woehrlé Dieter: *Grundlagen und Gedanken zum Verstaendnis erzählender Literatur, Bertolt Brecht: Geschichten vom Herrn Keuner*, Diesterweg Verlag, Frankfurt am Main, 1989, S. 69.

1. Ποιο είναι το κεντρικό θέμα της αφήγησης; Ποια είναι η σχέση του με τον τίτλο;
2. Ποια είναι η δομή αυτής της μικρής ιστορίας;
3. Για ποιο λόγο χρησιμοποιεί ο συγγραφέας το μικρό διάλογο μεταξύ του κ. Κόινερ και του μικρού κοριτσιού στην αρχή της αφήγησης;
4. Με ποια τεχνική προσεγγίζει ο συγγραφέας την κοινωνική βιαιότητα των θεσμών και αξιών της κοινωνίας που περιγράφεται;
5. Υποστηρίζεται ότι η γλώσσα του Μπρεχτ είναι αυστηρή και διδακτική. Μπορείτε να στηρίξετε αυτή την άποψη με παραδείγματα μέσα από το κείμενο;

2.3 Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Υποστηρίζεται ότι η συγκεκριμένη αφήγηση υπονομεύει τους θεσμούς και τις αξίες του καπιταλισμού. Να δώσετε δύο παραδείγματα από το κείμενο που να ανταποκρίνονται σ' αυτή την πρόθεση του συγγραφέα.
2. Ποια κοινωνική πραγματικότητα συναντάμε, σύμφωνα με το κείμενο, στον κόσμο των ζώων; Ποια σημεία της αντιστοιχούν στην κοινωνία των ανθρώπων;
3. «...για να μην τους πεθάνει πριν την ώρα του...». Ποιο θεσμό υπονομεύει εδώ, κατά τη γνώμη σας, ο Μπρεχτ;
4. Πώς αντιμετωπίζει τον πολίτη το συγκεκριμένο σύστημα κατά τον Μπρεχτ;
5. Γιατί «θα μάθαιναν τα ψαράκια στα σχολεία πώς να κολυμπάνε στο στόμα των καρχαριών»; Τι αντιπροσωπεύει το σχολείο σ' αυτό το κείμενο; Ποιος είναι ο ρόλος του σύμφωνα με την παραπάνω φράση;
6. Ποιους εννοεί κατά τη γνώμη σας ο συγγραφέας με τους «καρχαρίες που περνάνε την ώρα τους τεμπελιάζοντας»; Υπάρχουν στην εποχή μας τέτοιοι καρχαρίες;
7. Σε ποια σημεία του κειμένου γίνεται αναφορά στις αξίες της αυτοθυσίας και του ηρωισμού; Με ποιον τρόπο;
8. Πώς θίγει το ρόλο των πολιτικών ο συγγραφέας; Πώς δελεάζουν οι πολιτικοί τους πολίτες - ψαράκια;
9. Πώς θίγεται στο κείμενο το θέμα της υπονόμευσης των σχέσεων μεταξύ των πολιτών;

10. Ποια είναι τα ψάρια με τις «...μαρξιστικές διαθέσεις...»; Κινδυνεύει η κοινωνία των καρχαριών από ομάδες που δεν την αποδέχονται; Να σχολιάσετε την απάντησή σας.
11. α) Πώς περιγράφεται ο πόλεμος από τον Μπρεχτ;
β) Ποια σημεία του κειμένου επιβεβαιώνουν τη θέση ότι οι λαοί δεν έχουν διαφορές μεταξύ τους;
12. Ποιους σκοπούς νομίζετε ότι εξυπηρετεί η τέχνη στην κοινωνία των καρχαριών;
13. Το θέατρο αποτελούσε για το συγγραφέα επαναστατική διαδικασία που βοηθάει το θεατή να σκέφτεται και να κρίνει. Έχει αυτό το ρόλο το θέατρο στην κοινωνία των καρχαριών;
14. Στο κείμενο υποστηρίζεται ότι η θρησκεία συντελεί στην επιβίωση της ταξικής κοινωνίας. Ποια στοιχεία της αφήγησης στηρίζουν αυτή την άποψη;
15. Γιατί σύμφωνα με το συγγραφέα ο πολιτισμός αποτελεί αποκλειστικά ανθρώπινο επίτευγμα; Γιατί τελειώνει η αφήγηση μ' αυτή τη θέση;
16. *«Τα θέατρα στο βυθό της θάλασσας θα έδειχναν πως ηρωικά ψαράκια κολυμπάνε ενθουσιασμένα στα στόματα των καρχαριών και η μουσική θα ήταν τόσο ωραία, ώστε τα ψαράκια θα ορμούσαν, κάτω από τους ήχους της, με την μπάντα μπροστά, σαν σε όνειρο και με το νανούρισμα των πιο ευχάριστων σκέψεων, στα στόματα των καρχαριών».*
Να σχολιάσετε το ρόλο της τέχνης στη κοινωνία που περιγράφεται στην αφήγηση· στην απάντησή σας να λάβετε υπόψη τις φράσεις: «*ηρωικά ψαράκια*» και «*ευχάριστων σκέψεων*» καθώς και τη λέξη «*νανούρισμα*».
17. Έχοντας διαβάσει ολόκληρη την αφήγηση να σχολιάσετε τον τρόπο με τον οποίο αρχίζει και τελειώνει το κείμενο. Τι παρατηρείτε;
18. *«Αν οι καρχαρίες ήταν άνθρωποι, θα έκαναν φυσικά και πολέμους αναμεταξύ τους, για να κυριέψουν ξένες ψαροκασέλες και ξένα ψαράκια».*
Τι υπονοεί ο Μπρεχτ με την παραπάνω φράση; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

2.4. Σχολιασμός αδίδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Τζωρτζ Όργουελ «Το κτήμα των ζώων»³

«Πόσο μόχθησαν και ίδρωσαν για να μαζέψουν το σανό! Αλλά οι προσπάθειες τους αμείφθηκαν, γιατί η συγκομιδή στάθηκε μια επιτυχία μεγαλύτερη απ' όσο την περίμεναν. Καμιά φορά η δουλειά ήταν σκληρή. Τα εργαλεία ήταν φτιαγμένα για ανθρώπους και όχι για ζώα, και ήταν μεγάλο εμπόδιο το ότι κανένα ζώο δεν μπορούσε να στηρίζεται στα πισινά του πόδια και να χρησιμοποιεί εργαλείο. Αλλά τα γουρούνια ήταν τόσο έξυπνα που μπορούσαν να βρουν λύση για κάθε δυσκολία. Όσο για τα άλογα, γνώριζαν κάθε κομμάτι του χωραφιού και ήξεραν από θέρισμα και καθάρισμα της γης πολύ περισσότερο απ' ότι ο Τζόουνς και οι άνθρωποί του. Τα γουρούνια δε δούλευαν, αλλά διηύθυναν και παρακολουθούσαν τα άλλα ζώα. Με τις ανώτερες γνώσεις που διέθεταν, ήταν φυσικό ν' αναλάβουν την αρχηγία. Ο Μπόξερ και η Κλόβερ, ζευγμένοι, καθάριζαν το χωράφι, βαδίζοντας με βήμα σημειωτόν, (φυσικά τώρα πια, δε χρειάζονταν ούτε χαλινάρια, ούτε ηνία) έχοντας από πίσω τους ένα γουρούνι να τους φωνάζει: «Μπρος σύντροφοι, χοπ!» ή «Πίσω σύντροφοι, χοπ! χοπ!» ανάλογα με την περίπτωση. Και το κάθε ζώο, ως το τελευταίο, δούλευε ακούραστα για το μάζεμα του σανού. Ακόμα και οι πάπιες και οι κότες πηγαινοέρχονταν πάνω κάτω όλη τη μέρα μέσα στον ήλιο, κουβαλώντας με το ράμφος τους μικρά δεμάτια σανού. Τελικά κατάφεραν να τελειώσουν τη συγκομιδή δύο μέρες νωρίτερα απ' ότι ο Τζόουνς και οι άνθρωποί του. Επιπλέον ήταν η πλουσιότερη συγκομιδή που έγινε ποτέ στο αγρόκτημα. Δεν έγινε καμιά σπατάλη. Οι κότες και οι πάπιες με το μάτι τους που έκοβε, είχαν μαζέψει και το παραμικρό κομματάκι. Και κανένα ζώο

³ Συνηθέστερη μετάφραση: *Η Φάρμα των Ζώων* από το Αγγλικό *Animal Farm*. Όργουελ Τζωρτζ, (μτφρ. Μπάρτη Νίνα), *Το κτήμα των ζώων*, εκδ. Γαλαξία, Αθήνα 1971. Σ' ένα αγρόκτημα, επαναστατούν τα δυσσαρεστημένα ζώα αποφασισμένα να απαλλαγούν από τον αφέντη τους. Το εγχείρημα επιτυγχάνει, επακολουθεί γενική σύγχυση και η αρχηγία περιέρχεται σχεδόν αυτόματα, στα πνευματικώς ανώτερα γουρούνια. Από το σημείο αυτό πηγάζει η ανέλιξη του

στο κτήμα δεν έκλεψε για τον εαυτό του περισσότερο από μια μπουκιά σανό.»

Να σχολιάσετε αυτή τη μορφή κοινωνικής οργάνωσης και να τη συγκρίνετε με την αφήγηση του Μπρεχτ «Αν οι καρχαρίες ήταν άνθρωποι». Τι σας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση; Γιατί χρησιμοποιούν και οι δύο συγγραφείς τον κόσμο των ζώων;

Τζωρτζ Όργουελ «1984»⁴

«Ακόμα, στα παλιά χρόνια, ο πόλεμος ήταν ένα μέσον, - από τα κυριότερα - με το οποίο οι ανθρώπινες κοινωνίες διατηρούσαν επαφή με τη φυσική πραγματικότητα. Όλοι οι αρχηγοί, σ' όλες τις εποχές προσπάθησαν να επιβάλουν στους οπαδούς τους μια ψευδή άποψη του κόσμου, αλλά δεν μπορούσαν να ενθαρρύνουν καμιά ψευδαίσθηση που θα ελάττωνε τη στρατιωτική δραστηριότητα. Όσο η ήττα σήμαινε απώλεια της ανεξαρτησίας ή κάποιο άλλο ανεπιθύμητο αποτέλεσμα οι προφυλάξεις για ν' αντιμετωπιστεί έπρεπε να είναι σοβαρές. Τα ανίσχυρα κράτη αργά ή γρήγορα πάντα τα κατατούν και ο αγώνας για την επάρκεια δε συμβαδίζει με τις ψευδαισθήσεις.»

(απόσπασμα)

Πώς παρουσιάζεται ο πόλεμος στον Όργουελ; Διαφέρει από τον τρόπο με τον οποίο τον αντιλαμβάνεται ο Μπρεχτ;

αλληγορικού μύθου που χρησιμοποιήθηκε αρκετά από τον καπιταλισμό ως κριτική στα σοσιαλιστικά καθεστώτα. (Γράφτηκε το 1945).

⁴ Όργουελ. Τζωρτζ, (μτφρ. Μάρτη Νίνα), 1984, εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1978, σ. 195.

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Από ποιους και με ποιους τρόπους ασκείται σήμερα κριτική στην ισχύουσα κοινωνική οργάνωση; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας περιορίζοντας την απάντησή σας σε 200 περίπου λέξεις.
2. «Και τα μεγαλύτερα ψαράκια, που θα είχαν ένα πόστο, θα φρόντιζαν για την τάξη ανάμεσα στα ψαράκια και θα γίνονταν δάσκαλοι, αξιωματικοί, μηχανικοί για την κατασκευή κασελών κ.τ.λ.»
Να σχολιάσετε το χωρίο και να αντιπαραβάλετε την κοινωνική διαστρωμάτωση που περιγράφει με την πραγματικότητα που αντιμετωπίζουμε σήμερα. Υπάρχουν διαφορές και ποιες;

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

1. Να διαβάσετε μαζί με άλλους συμμαθητές σας το θεατρικό έργο *«Αυτός που λέει Ναι και Αυτός που λέει Όχι»* του Μπέρτολτ Μπρεχτ και να το παρουσιάσετε στη τάξη⁵ συσχετίζοντάς το με τη σχολική σας πραγματικότητα.
2. Να διαβάσετε πέντε (5) αφηγήσεις από τις ιστορίες του κ. Κόινερ⁶ και να σχολιάσετε:
 - α) την προσωπικότητα του κ. Κόινερ
 - β) τον τρόπο που γράφει ο Μπέρτολτ Μπρεχτ
 - γ) την ιδεολογία του συγγραφέα όπως αυτή αναδύεται μέσα από τα κείμενα.

⁵ Μπέρτολτ Μπρεχτ, (μτφρ. Ματζίρη Σωτηρία), *Αυτός που λέει Ναι και Αυτός που λέει Όχι*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1983.

⁶ Μπρεχτ Μπέρτολτ, (μτφρ. Πέτρου Μόρκαρη), *Ιστορίες του κ. Κόινερ, η διαλεκτική σαν τρόπος ζωής*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1978.

5. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κριτήριο για ολιγόλεπτη γραπτή δοκιμασία

(15 λεπτά περίπου)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:

ΤΑΞΗ: ΤΜΗΜΑ:

ΜΑΘΗΜΑ: Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία

Μπέρτολτ Μπρεχτ, «**Αν οι καρχαρίες ήταν άνθρωποι**»

ΗΜΕΡ/ΝΙΑ:

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Οι ιστορίες του κ. Κόινερ απ' όπου προέρχεται αυτό το διήγημα, χωρίζονται σε θεματικούς κύκλους. Ποια στοιχεία εντάσσουν κατά τη γνώμη σας τη συγκεκριμένη αφήγηση στον κοινωνιολογικό - πολιτικό θεματικό κύκλο;

.....

Μονάδες 4

2. Με ποιον τρόπο θίγει το ρόλο των πολιτικών ο συγγραφέας; Ποια είναι τα κίνητρα που θέτουν οι πολιτικοί για να δελεάσουν τους πολίτες - ψαράκια;

.....

Μονάδες 4

3. Ποιο ρόλο έχει το θέατρο στην κοινωνία των καρχαριών;

.....

Μονάδες 6

4. Γιατί, σύμφωνα με το συγγραφέα, ο πολιτισμός αποτελεί αποκλειστικά ανθρώπινο επίτευγμα; Γιατί τελειώνει η αφήγηση μ' αυτή τη θέση;

.....

Μονάδες 3

5. Υποστηρίζεται ότι η γλώσσα του Μπρεχτ είναι αυστηρή και διδακτική. Μπορείτε να στηρίξετε αυτή την άποψη με παραδείγματα από το κείμενο;

.....

Μονάδες 3